

Examining strategies for Confronting the Behavioral Harms of the Culture of Waiting in Imam Khamenei's Qur'anic Thought

Seyyede Fatemeh masoumeh Jalali ¹
Dr. Seyyed Hossein Shafiei Darabi ²

Abstract

In the sublime culture of Islam, especially in the Shiite religion, the issue of "expectation" has a special place; this belief proposition has faced various harms throughout history in different dimensions; especially in the behavioral dimension. The guidelines of the Imams of the Revolution have reduced the vulnerability factor of the Islamic nation in the area of "expectation". This article was compiled using a descriptive-analytical method and library data, seeking to answer this main question: What solutions are there to deal with the behavioral harms of the culture of expectation in Imam Khamenei's thought? The most important results of the research are as follows: Issues such as: providing a correct explanation of the concept and instance of "Mahdavi's expectation" in order to stay safe from the deadly harms that have emerged in this area, the necessity of identifying false claimants in order to stay safe from falling into the trap of these criminals, effective information about Mahdavi's justice in confronting the harm resulting from the behavior of certain profiteers, creating a correct culture around the legitimacy of the Islamic Revolution and confronting the harm resulting from the deviant slogan of "separation of religion from politics", and calling for patience to confront the harm resulting from haste are some of the most fundamental guidelines of the Leader of the Revolution in confronting the behavioral harms of the culture of expectation.

Keywords: Behavioral harms, culture of expectation, Mahdism, Ayatollah Khamenei

-
1. Level 4 Scholar in Islamic Theology, Jami'at al-Zahra (PBUH) Seminary, Qom, Iran (Corresponding Author) (yaahosin1378@gmail.com)
 2. Academic staff and assistant professor at Al-Mustafa (PBUH) University; Director of the Department of Interpretation and Quranic Sciences at Jami'at al-Zahra (PBUH) Seminary, Qom, Iran. (syed hosein shafiei darabi@miu.ac.ir)

بررسی راهکارهای مقابله با آسیب‌های رفتاری فرهنگ انتظار در اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای

سیده فاطمه معصومه جلالی^۱

سیدحسین شفیعی دارابی^۲

چکیده

در فرهنگ متعالی اسلام به‌ویژه در مذهب تشیع، مسئله «انتظار» از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ این گزاره اعتقادی در طول تاریخ در ابعاد مختلف؛ به‌ویژه در بُعد رفتاری، با آسیب‌های متنوعی مواجه گشته است. رهنمودهای امامین انقلاب، ضریب آسیب‌پذیری امت اسلامی را در حوزه «انتظار» کاهش داده است؛ این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای تدوین یافته، و در پی پاسخ به این پرسش اصلی است: چه راهکارهایی برای مقابله با آسیب‌های رفتاری فرهنگ انتظار در اندیشه امام خامنه‌ای وجود دارد؟ مهم‌ترین نتایج برآمده از انجام تحقیق پیش رو بدین قرار است: اموری همچون: ارائه تبیینی درست نسبت به مفهوم و مصداق «انتظار مهدوی» جهت در امان ماندن از آسیب‌های مُهلک بروز یافته در این حوزه، ضرورت شناخت مدعیان دروغین جهت مصون ماندن از آسیب افتادن در دام این تبهکاران، اطلاع‌رسانی کارآمد پیرامون عدالت مهدوی در مقابله با آسیب برآمده از رفتار سودجویان خاص، فرهنگ‌سازی درست پیرامون مشروعیت انقلاب اسلامی و مقابله با آسیب برآمده از شعار انحرافی «جدایی دین از سیاست»، دعوت به صبوری برای مقابله با آسیب‌های برآمده از شتاب‌زدگی، بخشی از بنیادی‌ترین رهنمودهای رهبر انقلاب در مواجهه با آسیب‌های رفتاری فرهنگ انتظار به شمار می‌آیند.

واژگان کلیدی:

آسیب‌های رفتاری، فرهنگ انتظار، مهدویت، آیت‌الله خامنه‌ای.

۱. دانش پژوه سطح چهار رشته کلام اسلامی جامعه الزهراء علیها السلام، قم، ایران (نویسنده مسئول)
(yaahosin1378@gmail.com).

۲. عضو هیئت علمی و استادیار جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله؛ مدیر گروه تفسیر و علوم قرآنی جامعه الزهراء علیها السلام، قم، ایران
(syedhosein_shafieidarabi@miu.ac.ir).

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۱

مقدمه

خدای متعال در خلال آیات شریفه قرآنی، برای زنده نگه داشتن روحیه تلاش و پشتکار در افراد و جوامع بشری (به ویژه امت اسلامی)، گاه به تمجید از مؤمنان امیدوار به آینده بهتر و منتظر بهره‌مندی از رحمت و اسعه حضرت حق پرداخته است (بقره: ۲۱۸)، گاه، به بیان توصیه برخی از انبیاء خویش در حوزه امیدواری روی آورده (یوسف: ۸۷)؛ و در فرصتی دیگر، ضمن نهدی از هرگونه ناامیدی، از افراد ناامید، با وصف «گمراهان» یاد نموده است (حجر: ۵۵-۵۶) گاهی نیز از بندگان صالح خویش طلب می‌کند که از امید داشتن به رحمتش مأیوس نباشند (زمر: ۵۳).

رهروان مکتب جاوید و حیات بخش اهل بیت علیهم‌السلام با توجه به مفاد تفسیری و تأویلی آیات شریفه (آل عمران: ۲۰۰، انفال: ۷-۸، اسراء: ۸۱، انبیاء: ۱۰۵، حج: ۴۱، نور: ۵۵، نمل: ۶۲، قصص: ۳۰، صف: ۴۸)، همواره امیدوار به برپایی دولت جهانی امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در تاریخ آینده بشر بوده و می‌باشند، و برای تحقق آن در بازه زمانی پیش رو، دعا نموده و می‌نمایند. خوشبختانه در تعداد زیادی از روایات فریقین، از حتمیت و چگونگی شکل‌گیری حکومت فراگیر مهدوی در آینده جهان و امور مهم مربوط به آن، خبر داده شده است (ر.ک: صدوق، ۱۳۹۵ق، ج ۲، ص ۴۱۰؛ خزاز رازی، ۱۴۰۱ق، ص ۲۹۶؛ طبرانی، ۱۴۰۵ق، ج ۲، ص ۴۳۷؛ کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۳۷۶؛ تفتازانی، ۱۴۰۹ق، ج ۵، ص ۲۳۹؛ قندوزی، ۱۴۱۳ق، ج ۳، ص ۴۵۶؛ ابن طاووس، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص ۲۵۲؛ ابوداود، ۱۴۱۹ق، ج ۳، ص ۴۲۵؛ ابن حنبل، ۱۴۲۱ق، ج ۲۸، ص ۸۸).

شواهد معتبر و واقعیات بروز یافته حاکی از این است که این آموزه مهم دینی همانند سایر آموزه‌های وحیانی، با آسیب‌هایی فراوان مواجه شده است. در یک دسته‌بندی کلی می‌توان مجموعه آسیب‌های بروز یافته و یا در حال بروز در حوزه مهدویت را می‌توان به دو دسته «شناختی» (معرفتی) و «رفتاری» (عملی) دسته‌بندی نمود. شناخت این آسیب‌ها، از آن جهت مهم و حیاتی است که اندیشه‌های انحرافی، هرگز خود را با عناوین باطل مطرح نمی‌کنند و همیشه در پناه ظواهر دینی وارد میدان می‌شوند و اگر مریبان و متولیان تعلیم و تربیت و هدایت اجتماع، آسیب‌ها و خطرات مسیر و تاکتیک‌های دشمن را نشناسند، در تدارک راهکارهای مناسب برای جلوگیری از آنها یا مبارزه با آنها، با مشکل مواجه می‌شوند و به ارائه چاره‌جویی مناسب موفق نخواهند شد.

بی‌تردید، شناسایی راهکارهای مناسب برای مقابله با مجموعه این آسیب‌ها، اقدامی لازم و ضروری محسوب می‌شود؛ اما این مقاله، تنها عهده‌دار بازگویی و تحلیل نمودهایی از راهکارها و رهنمودهای مقام معظم رهبری (حفظه الله) در مواجهه با آسیب‌های رفتاری مربوط به حوزه مهدویت می‌باشد.

وجود فضای باز مجازی در دهه پنجم انقلاب اسلامی؛ رفتارهای فردی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شخص منتظر را با موانع و مشکلاتی سخت روبرو کرده و اعتقادات او با خطر دوری از مسیر حق مواجه گشته است؛ بدین جهت معتقدیم، شناخت این سلسله از آسیب‌ها و بیان رهنمودهای رهبری در مواجهه با آنها، اقدامی ضروری، و گامی مؤثر در جهت پیشگیری یا مقابله با آنها خواهد بود.

پیشینه تحقیق

درباره پیشینه عام پژوهش یعنی «شناخت آسیب‌های فرهنگ انتظار» آثار ارزشمندی نوشته شده است از جمله:

الف) کتاب‌ها

«ما منتظریم (خورشید مهدویت در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب)» (ملایی، ۱۳۹۶)؛
 «نگاهی به نظریه انتظار در اندیشه حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای» (معاونت پژوهش و آموزش مؤسسه‌ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۴۰۱).
 این دو کتاب هر چند به موضوع انتظار پرداخته‌اند اما به بیان آسیب‌شناسی فرهنگ انتظار بتفصیل توجه نکرده‌اند.

ب) پایان‌نامه‌ها

«آسیب‌شناسی سیاسی - اجتماعی فرهنگ انتظار» (عبداللهی‌پور، ۱۳۸۹)؛ هدف نویسنده در این نوشته، آشکار نمودن آسیب‌های فرهنگ انتظار در حوزه فردی و اجتماعی است؛
 «آسیب‌شناسی مباحث مهدویت با رویکردی بر انتظار و علائم ظهور» (پرووی، ۱۳۹۲)، در بخشی از این پایان‌نامه به انتظار و آسیب‌های آن به طور کلی اشاره شده است.
 «آسیب‌شناسی فرهنگ مهدویت از منظر قرآن و روایات» (سلامی هرمزی، ۱۳۹۷)؛ هدف

نویسنده در این نوشته، پرداختن به آسیب‌های انتظار در قالب عام زمانی بوده و در آن، اشاره‌ای به آسیب‌های آن پس از انقلاب اسلامی ایران نداشته است.

ج) مقالات

«موانع و آفات انتظار» (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۰)؛ در این مقاله به برخی از موانع و آفات انتظار به روش تحلیلی و توصیفی پرداخته شده است؛
 «اندیشه مهدویت و آسیب‌ها» (جعفری، ۱۳۸۶)؛ هدف نویسنده در این مقاله، بررسی آسیب‌های فرهنگ انتظار از دیدگاه آیات و روایات بوده است.
 نتیجه این‌که: با مراجعه به منابع مکتوب و دیجیتال و پایگاه‌های اینترنتی مشخص شد، هرچند موضوع «آسیب‌های فرهنگ انتظار»، به طور نسبی از پیشینه خوبی برخوردار است؛ اما برای موضوع «رهنمودهای مقام معظم رهبری در مواجهه با آسیب‌های رفتاری» پیشینه خاصی یافت نشد؛ از این رو انجام این تحقیق، اقدامی ضروری محسوب می‌شود؛ امید آن می‌رود با اجرای آن، این خلأ پژوهشی، پُر شود.

مفهوم‌شناسی

معنای لغوی و اصطلاحی «آسیب»

واژه «آسیب» در لغت به معنای «زخم»، «صدمه»، «عیب» و «نقص» (دهخدا، ۱۳۹۰، ج ۱، ص ۳۹؛ عمید، ۱۳۷۵، ذیل واژه آسیب؛ معین، ۱۳۸۶، ذیل کلمه آسیب)؛ و در اصطلاح به معنای عام، عبارت است از: دردها، کاستی‌ها، مصیبت‌ها و آفت‌های فکری، جنسی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... که روح و روان و محیط زندگی جوان را فراگرفته است، و نیز راه یافتن به ریشه‌ها و عوامل متنوع آن (افخمی، ۱۳۸۷، ص ۴۲).

معنای لغوی و اصطلاحی «انتظار»

واژه «انتظار» از ریشه «ن ظ ر» و به معنای «چشم دوختن»، «با تأمل نگاه کردن» (جوهری، ۱۴۰۷ق: ج ۲، ص ۸۳)، «توقع امری را داشتن» و «مراقب بودن» است (ابن فارس، ۱۳۹۹ق: ج ۵، ص ۴۴۴؛ فراهیدی، ۱۴۱۰ق: ج ۸، ص ۱۵۶). انتظار به معنای «امیدوار بودن»، «چشم به راه بودن»، «لحظه‌شماری کردن»، «مترصد بودن وقوع یک امر» و «دستیابی به یک خواسته قلبی» است (دهخدا، ۱۳۹۰، ص ۲۴۴).

معنای اصطلاحی «انتظار» در تفکر شیعی، عبارت است از: «امید به آینده‌ای روشن»، «حرکت به سمت تحقق آرزوهای تاریخی بشری» و «آرمان‌های متعالی انسانی» در پرتو دولت کریمه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه؛ چنین انتظاری، چگونه بودن و ویژگی‌های شخص منتظر را نیز مشخص می‌کند و الزامات و بایسته‌های خاصی را می‌طلبد؛ از این رو امام خمینی رحمه الله فرمودند: انتظار فرج در اصطلاح مهدویت، به معنای چشم به راه بودن ظهور واپسین ذخیره الهی و آماده شدن برای یاری او در برپایی حکومت عدل و قسط در سراسر گیتی است (خمینی، ۱۴۰۰، ج ۹، ص. ۶۴۷).

رهبر انقلاب نیز معنای «انتظار» را این گونه بیان می‌کنند:

کمر بسته بودن، آماده بودن، خود را از همه جهت برای آن هدفی که امام زمان عجل الله تعالی فرجه برای آن هدف قیام خواهد کرد، آماده کردن (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۷).

بازخوانی تحلیلی رهنمودهای رهبر انقلاب اسلامی در مواجهه با آسیب‌های رفتاری فرهنگ انتظار

در ادامه این نوشته، ضمن اشاره به بخشی از آسیب‌های رفتاری فرهنگ انتظار به بیان رهنمودهای رهبر فرزانه انقلاب اسلامی در مواجهه با این آسیب‌ها پرداخته می‌شود.

معرفی مفهوم و مصداق «انتظار مهدوی» در مواجهه با آسیب اشتباه در مفهوم و مصداق آن

معرفی مفهوم «انتظار مهدوی»

گاهی آسیب رفتاری فرهنگ انتظار، برخاسته از مفهوم اشتباه «انتظار مهدوی» است، برخی مراد از «انتظار مهدوی» را این گونه می‌دانند که منتظر در دوران غیبت، دست به هیچ اقدامی نزند و تنها منتظر باشد تا دست غیب از آستین بر آید و عدالت و آزادی را به ارمغان آورد و مؤمن منتظر تنها در گوشه خانه خود خلوت‌گزیده مراقب دین خود باشد و ضمن عمل به تکالیف فردی، برای امر فرج دعا کند. این تلقی از انتظار به ظن قوی به دست استکبار و استعمار پدید آمده و به طور قطع و یقین مورد رضایت و پسند آنان است.

این تلقی از مفهوم انتظار، آسیب‌های رفتاری مانند: فلج شدن نیروها، سست شدن اراده‌ها، پذیرش اسارت و فراهم کردن زمینه مناسب برای غلبه اهل باطل بر اهل حق را بدنبال دارد، در حالی که قرآن به صراحت بر مبارزه و تقابل با اهل باطل برای غلبه بر آنها تأکید می‌ورزد، آن‌جا که می‌فرماید:

«بَلْ تَقْدِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ» (انبیاء: ۱۸)؛ بلکه ما حق را بر سر باطل می‌کوبیم تا آن را هلاک سازد؛ و این‌گونه، باطل محو و نابود می‌شود! اما وای بر شما از توصیفی که (درباره خدا و هدف آفرینش) می‌کنید!

رهبر معظم انقلاب اسلامی با بهره‌گیری از مفاد این آیه و آیات همخوان با آن، به انتظار منفعلانه و ساکن، تعریض زده و بارها نسبت به چنین برداشت‌های ناصواب هشدار داده و عملاً برای کنار زدن چنین رویکردهای نادرست، اقدام به ارائه مفهومی صحیح از واژه «انتظار» نموده و چنین فرموده است:

ما منتظریم، یعنی این امید را داریم که با تلاش و مجاهدت و پیگیری، این دنیایی که به وسیله دشمنان خدا و شیاطین، از ظلمات جور و طغیان و ضعیف‌کشی و نکبت حاکمیت ستمگران و قلدران و زورگویان پُر شده است، در سایه تلاش و فعالیت بی‌وقفه ما، یک روز به جهانی تبدیل خواهد شد که در آن، انسانیت و ارزش‌های انسانی محترم است (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۶۹).

معرفی مصداق «انتظار مهدوی»

گاهی آسیب رفتاری فرهنگ انتظار، برخاسته از ارائه مصداقی اشتباه در حوزه «انتظار مهدوی» است، بیان مطلب این‌که: وقتی انسان صرفاً دنبال منجی باشد و معرفت درستی نسبت به او نداشته باشد؛ در یافتن مصداق حقیقی او، دچار اشتباه می‌شود، آسیب رفتاری این اشتباه این است که در جوامع بشری، خاصه در میان جوانانی که تعریف مشخصی برای زندگی ندارند و تجربه لذت‌های مختلف، آنها را ارضا نمی‌کند؛ حتی ممکن است شیطان، به عنوان منجی مطرح شود و به فرجام ناخوشی دچار شوند؛ این است که می‌بینیم: جماعتی که به شیطان پرستی روی آورده، آرمان زندگی خود را رسیدن به نهایت پوچی و اقدام به خودکشی می‌دانند.

به منظور دوری از این آفت، در برخی از روایات، منجی واقعی با اسم و نسب کاملاً مشخص گردیده است؛ از باب نمونه: حضرت رسول اکرم ﷺ می‌فرمایند:

الْمُهْدِيُّ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِي لَوْنُهُ لَوْنُ عَرَبِيٍّ وَ جِسْمُهُ جِسْمُ إِسْرَائِيلِيٍّ عَلَى خَدِّهِ الْأَيْمَنِ خَالٌ كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مَلَأَتْ جَوْراً يَرْضَى فِي خِلَافَتِهِ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ الطَّيْرُ فِي الْحَوَا (ربلی، ۱۳۸۱ق، ج ۲، ص. ۴۶۹)؛

مهدی مردی از فرزندان من است، رنگ بدنش عربی و اندامش بنی اسرائیلی^۱، برگونه راست او خالی است مانند ماه تابان، زمین را از عدل پر می‌کند همان‌طور پیر از ظلم شده باشد، در خلافت او اهل زمین و آسمان و پرندگان راضی هستند.

در برخی از روایات دیگر نیز، بارها تأکید شده که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از فرزندان امام علی علیه السلام و حضرت فاطمه علیها السلام و نهمین فرزند از نسل امام حسین علیه السلام است (ر.ک: ابن حیون، ۱۴۰۹ق، ج ۳، ص ۳۷۸؛ فیض کاشانی، ۱۴۰۶ق، ج ۲، ص ۴۶۷؛ بحرانی، ۱۴۱۱ق، ج ۶، ص ۴۵۸).

در فرمایشات رهبر معظم انقلاب ضمن اشاره به این نکته آمده:

البته اعتقاد به ظهور مهدی در دورانی از تاریخ، مخصوص شیعه نیست؛ همه مسلمانان، اعم از شیعه و سنی به این معنا معتقدند؛ بلکه غیرمسلمانان هم به یک صورت معتقدند. منتها امتیاز شیعه در این است که این شخصیت نجاتبخش بشریت را با نام و نشان و خصوصیات می‌شناسد (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۱).

توجه دادن به ضرورت شناخت مدعیان دروغین در مواجهه با آسیب افتادن در دام آنان

بروز مدعیان دروغین نیابت

در زمان غیبت کبری، افرادی با انگیزه‌های سیاسی، مادی، ادعاهای مختلفی از جمله ادعای مهدویت، ادعای سفارت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را مطرح کردند. این سبب ایجاد انحرافات عقیدتی و فکری بسیاری در جامعه شیعی شده است. این امر شناسایی مدعیان و معرفی آنان به آحاد جامعه به خصوص جوان را ضرورت می‌بخشد.

اهداف شوم مدعیان دروغین در دهه‌های اخیر

هدف اصلی بسیاری از این مدعیان، مقابله با انقلاب اسلامی ایران و براندازی حکومت اسلامی بوده است؛ برای نمونه:

«سید حسین کاظمینی بروجردی» مدعی ارتباط با امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف بود و پس از دستگیری اعتراف کرد که با «علیرضا نوری زاده» (ضد انقلاب فراری و عامل سرویس‌های غرب) ارتباط داشته است.

از این رو حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، همواره هشدارهای جدی درباره این مدعیان دروغین

۱. بنی اسرائیل نوعا قوی پی و بلند قد و رشید بودند.

به امت اسلامی داده است؛ از باب نمونه ایشان در دیدار با جمعی از اساتید مهدویت، در این رابطه چنین فرموده:

یکی از خطرهای بزرگ در موضوع مهدویت کارهای عامیانه جاهلانه، غیرمستند و متکی بر تخیلات و توهمات است که زمینه‌ساز مدعیان دروغین و دوری مردم از حقیقت واقعی انتظار است.

وی در ادامه بیان می‌کند که:

همه این موارد غلط و انحرافی است زیرا برخی مطالب در باره علائم ظهور، غیرقابل استناد و ضعیف است و با مطالب معتبر هم نمی‌توان به راحتی تطبیق داد. (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰)

اطلاع‌رسانی کارآمد پیرامون عدالت مهدوی در جهت مقابله با آسیب برآمده از رفتار سودجویان خاص

مخالفان ظهور و قیام امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

کارشناسان و پژوهشگران در حوزه مهدویت؛ با الهام از مفاد پاره‌ای از روایات مربوطه، و با لحاظ کارکردهای اشخاص و طوایف، بر این باورند که برخی از اشخاص و احزاب از مخالفان جدی تحقق ظهور و قیام آن حضرت می‌باشند (نک: خطیبی کوشک، محمد و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۴۰۱)؛ این مخالفت‌ها، امری طبیعی محسوب می‌شود؛ زیرا با شکل‌گیری دولت جهانی مهدوی، سودجویی و منافع شخصی و حزبی آنان، با خطر مواجه می‌شود؛ از جمله این مخالفان عبارتند از:

حاکمان ستمگر و اشرافی

این طیف از اشخاص، در گام اول، در جهت انکار وجود امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تلاش می‌کنند؛ و در گام دوم، خواستار طولانی شدن دوران غیبت آن حضرت هستند؛ زیرا به تأخیر افتادن ظهور آن بزرگوار، تأمین‌کننده منافع مادی آنان است؛ ولی با قیام قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف، بساط حکومت ظالمانه، و اشرافی‌گری آنها برچیده می‌شود؛ هم‌چنان که امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ لَمْ يَبَقْ مُشْرِكٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَلَا كَافِرٌ إِلَّا كَرِهَ خُرُوجَهُ... (کوفی، ۱۴۱۰ق، ص. ۶۵۸؛ عیاشی، ۱۳۸۰، ج ۲، ص. ۸۷)؛

چون قائم ظهور کند، هیچ کافر و مشرکی به خداوند بزرگ نیست، مگر این که ظهور او را خوش نمی‌دارد (و خواهان تأخیر آن می‌باشد).

روحانی‌نمایان دنیاطلب

واقعیات خارجی حاکی از این است که غالب عالمان دینی؛ سوز دین و دینداری دارند؛ و در جهت آشنایی اقشار مختلف با آموزه‌های دینی و عمل آنها به دین، تلاش می‌کنند؛ و در شمار کسانی قرار می‌گیرند که رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در وصف آنان فرموده است:

إِذَا اجْتَمَعَ الْعَالَمُ وَالْعَابِدُ عَلَى الصَّرَاطِ قِيلَ لِلْعَابِدِ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ وَتَنَعَّمْ بِعِبَادَتِكَ وَقِيلَ لِلْعَالِمِ قَفْ هُنَا فَاشْفَعْ لِمَنْ أَحَبَبْتَ فَإِنَّكَ لَا تَشْفَعُ لِأَحَدٍ إِلَّا شَفَعْتَ فِقَامَ مَقَامِ الْأَنْبِيَاءِ (پابنده، ۱۳۸۲، ص. ۱۷۸، ح ۱۳۴)؛

وقتی عالم و عابد بر صراط اجتماع کنند به عابد گویند به بهشت درآی و از عبادت خویش بهره‌مند شو و به عالم گویند این‌جا بایست و برای هر که می‌خواهی شفاعت کن زیرا هر که را شفاعت کنی شفاعت تو پذیرفته خواهد شد آن‌گاه عالم در صف پیغمبران می‌ایستد.

طبیعتاً این طیف از عالمان دینی، همچون سربازی کاملاً مطیع امام زمان عَلَيْهِ السَّلَام می‌باشند، و برای ظهور حضرتش، لحظه‌شماری می‌کنند؛ اما متأسفانه در میان این قشر تأثیرگذار، روحانی‌نمایی هستند که دین‌داری و مهدویت را ابزاری برای دنیاطلبی و رسیدن به مطامع دنیوی قرار داده‌اند؛ بدین جهت، خواهان به تأخیر افتادن ظهور امام زمان عَلَيْهِ السَّلَام می‌باشند؛ به تعبیر آیت‌الله جوادی آملی: «مطلوب اینان غائب آل محمد است، نه قائم آل محمد» (جوادی آملی، ۱۳۸۷، ص. ۱۸۱)؛ امام خمینی رَحِمَهُ اللهُ، خطر این طیف را سنگین توصیف نموده؛ و در این راستا چنین فرموده است:

آن قدر صدمه‌ای که اسلام از یک آخوند فاسد می‌خورد از محمدرضا نمی‌خورد! در روایات هست که آخوند فاسد و ملای فاسد در جهنم از بوی تعفنش اهل جهنم در عذاب هستند. در این دنیا هم از بوی تعفن بعضی از آخوندهای فاسد دنیا در عذاب است. ما طرفداری از عماله نمی‌کنیم، ما طرفداری از اسلام می‌کنیم. این اسلام پیش شما باشد معظم هستید، پیش هر کس باشد معظم است. عمل نکردن به اسلام و خیانت کردن به اسلام [از] مُعَمَّم باشد بدتر است از آن کسی که غیر مُعَمَّم باشد؛ برای این‌که ضررش به اسلام بیشتر از دیگران است... (خمینی، ۱۳۸۸، ج ۱۰، ص. ۲۷۸).

مقام معظم رهبری نیز، بارها از رسالت سنگین روحانیت در قبال دین و مردم، سخن به میان آورده و خطرهای گویا را گوشزد نموده‌اند؛ از جمله در دیدار با صدها نفر از علما، فضلا، روحانیون و طلاب استان یزد، در ضمن توصیه‌ای فرمود:

روحانیت باید به‌گونه‌ای عمل کند که مردم حرص نزنند درباره دنیا را در رفتار او کاملاً

مشاهده کنند و دستیابی به این خصوصیت نیازمند تهذیب و افزایش معنویت است (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۶).

رهنمودهای مقام معظم رهبری در جهت تبیین گستره عدالت مهدوی عجل الله تعالی فرجه الشریف

بخشی از رهنمودهای رهبر فرزانه انقلاب اسلامی در حوزه مهدویت، مربوط به نوع مواجهه با آسیب‌های برآمده از رفتار سودجویان خاص؛ به‌ویژه حاکمان ستمگر و مدافعان سبک زندگی اشرافی‌گری؛ و روحانی‌نمایان می‌باشد؛ این رهنمود حکیمانه رهبر فرزانه انقلاب اسلامی، در پرتو توجه دادن به «عدالت مهدوی» صورت پذیرفته است.

مقام معظم رهبری؛ بارها به تبیین گستره عدالت مهدوی عجل الله تعالی فرجه الشریف پرداخته است از باب نمونه:

الف) «برجسته‌ترین شعار مهدویت عبارت است از عدالت. مثلاً در دعای ندبه وقتی شروع به بیان و شمارش صفات آن بزرگوار می‌کنیم، بعد از نسبت او به پدران بزرگوار و خاندان مطهرش، اولین جمله‌ای که ذکر می‌کنیم، این است: «این المعدّ لقطع دابر الظلمه، این المنتظر لاقامة الأمم و العوج، این المرتجی لأزالة الجور و العدوان»؛ یعنی دل بشریت می‌تپد تا آن نجات بخش بیاید و ستم را ریشه کن کند؛ بنای ظلم را - که در تاریخ بشر، از زمان‌های گذشته همواره وجود داشته و امروز هم با شدت وجود دارد - ویران کند و ستمگران را سر جای خود بنشاند. این اولین درخواست منتظران مهدی موعود از ظهور آن بزرگوار است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۱).

ب) «ما منتظریم، یعنی این امید را داریم که با تلاش و مجاهدت و پیگیری، این دنیایی که به وسیله‌ی دشمنان خدا و شیاطین، از ظلمات جور و طغیان و ضعیف‌کشی و نکبت حاکمیت ستمگران و قلدران و زورگویان پُر شده است، در سایه‌ی تلاش و فعالیت بی‌وقفه‌ی ما، یک روز به جهانی تبدیل خواهد شد که در آن، انسانیت و ارزش‌های انسانی محترم است و ستمگر و زورگو و ظالم و قلدر و متجاوز به حقوق انسان‌ها، فرصت و جایی برای اقدام و انجام خواسته و هوس و هوس خود، پیدا نخواهد کرد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۶۹).

مقابله با آسیب برآمده از شعار انحرافی «جدایی دین از سیاست»

برای تبیین بهتر این رهنمود مقام معظم رهبری، ذکر نکات ذیل ضروری به نظر می‌رسد:

هدف از «سیاست»

واقعیات موجود در جوامع مختلف، حاکی از این است: هر کس که بخواهد نظام اجتماعی را طبق دلخواهش تعیین کند، نتیجه این اقدام، چیزی جز هرج و مرج و ازهم‌گسیختگی نظام اجتماعی نخواهد بود. بدین جهت می‌گوئیم: از آن روز که انسان خود را شناخته، ناچار شده است نظاماتی را در کل جامعه به طور یکنواخت بپذیرد، و برای اداره آن یک نوع «تمرکز» را حاکم سازد بنابر این، هدف از سیاست، چیزی جز «اداره نظامات حاکم بر جامعه و تنظیم روابط افراد از نظر اجتماعی» نخواهد بود.

هدف از دین

طبق آموزه‌های دینی، از جمله از اهداف ادیان الهی، اقامه قسط و عدل به وسیله خود انسان‌ها در پرتو رهنمودهای انبیاء علیهم‌السلام؛ است قرآن در این رابطه می‌فرماید:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيُقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ (حدید: ۲۵)؛

ما رسولان خود را با دلائل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق و قوانین عادلانه) نازل کردیم، تا مردم قیام به عدالت کنند، و آهن را نازل کردیم که در آن قوت شدیدی است، و منافی برای مردم.

نتیجه سخن این‌که: رسیدن به هدف «دین»، جز از طریق برپایی حکومت، امکان‌پذیر نیست.

مشروعیت شعار «عینیت دین با سیاست»

با توجه به درستی دو مطلب ذکر شده، می‌گوئیم: نه تنها شعار تفکیک دین از سیاست، مخالف معارف دینی است بلکه بنابر آموزه‌های دینی، حضور مناسب در عرصه سیاست، یکی از امور واجب دینی محسوب می‌شود؛ امام خمینی رحمته‌الله‌علیه معمار کبیر انقلاب اسلامی نیز بر این نکته تصریح دارند و می‌فرمایند:

وظیفه تأسیس حکومت بر فقها در این عصر واجب کفایی است. اگر فقیهی در تأسیس حکومت توفیق یابد، پیروی از او بر فقهای دیگر واجب است. در صورتی که تأسیس حکومت اسلامی نیازمند حرکت و قیام همگانی است، قیام بر همه واجب است. چنانچه فقها در تشکیل حکومت توفیق نیابند، این ولایت برای آنان ثابت است (خمینی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ص. ۴۶۶).

نتیجه سخن این‌که: طرح شعار «جدایی دین از سیاست»، با آموزه‌های دینی هم‌خوانی ندارد؛ شواهد معتبر حاکی از این است که این شعار در ابتدا جزء فرهنگ فکری مردم اروپا بود و به تدریج غرب‌زدگان خود باخته، این اندیشه را به ممالک اسلامی منتقل کردند و چون باب طبع رژیم‌های وابسته بود، آن را پذیرفته و برای ترویج آن، سرمایه‌گذاری‌های کلانی نموده‌اند (نک: بولتن اندیشه، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، فروردین ۱۳۷۵، ش ۲ و ۳، ص. ۷۵)

در ایران اسلامی نیز، تا پیش از انقلاب اسلامی، این شعار رواج داشته و تا حدودی نیز محقق شده بود؛ همین سبب شده بود که رویکرد غالب جامعه ایران در آن زمان، نگاهی سطحی و عاطفی به آموزه مهدویت باشد، و مردم مراد از انتظار ظهور منجی را، امری دینی محض و جدای از سیاست تلقی کنند و برداشتی منفعلانه و انزواگرایانه از مفهوم انتظار داشته باشند.

اما پیروزی انقلاب اسلامی با صبغه آرمان‌های مهدوی، سبب شد چارچوب‌های نظری و رهیافت توصیفی صرف از آموزه مهدویت کمرنگ شود، و از مسئله مهدویت، به عنوان نظریه‌ای جامع و کامل و نجات‌گرایانه دین قلمداد شود و واژه انتظار که سال‌ها با سکوت و سکون، تحمل ظلم و درجا زدن عجین گشته بود، به امید برآمدن دستی از غیب، مترادف شده، و مفهوم دیگری پیدا نمود؛ و «انتظار موعود»، به مثابه ابزاری برای دگرگون کردن وضع موجود و حرکت به سوی آینده موعود به کار گرفته شود.

این مطلب در فرمایشات بنیان‌گذار انقلاب اسلامی این‌گونه تجلی کرده:

انقلاب مردم ایران، نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام به پرچم‌داری حضرت حجت عجل‌الله‌تعالی است (خمینی، ۱۳۸۸، ج ۲۱، ص. ۳۲۷).

ایشان در جای دیگر می‌فرمایند:

ما همه انتظار فرج داریم و باید در این انتظار خدمت کنیم، انتظار فرج انتظار قدرت اسلام است و ما باید کوشش کنیم تا قدرت اسلام در عالم تحقق پیدا کند (خمینی، ۱۳۸۸، ج ۱۸، ص. ۳۷۴).

پیرو فرمایشات بنیان‌گذار انقلاب اسلامی در راستای رد جدایی دین از سیاست و «انتظار فرج، همراه با تلاش برای احیای دین» تلاش‌هایی از جانب ممالک اسلامی صورت گرفت از جمله: احیای حزب الدعوه عراق»، «تأسیس مجلس شیعیان عراق»، «تشکیل حزب الله لبنان و

جبهه اسلامی برای آزادی بحرین»، «نهضت اجرای فقه جعفری پاکستان» و «نهضت اسلامی افغانستان» از مصادیق این امر به شمار می‌روند (حافظ‌نیا، ۱۳۸۸، ص. ۹۸).

امام خامنه‌ای نیز به تبعیت از امام خمینی رحمته‌الله علیه در این رابطه می‌فرمایند:

ما که انتظار فرج داریم، انتظار ظهور حضرت بقیة الله عجل الله تعالی فرجه را داریم، باید در این راه تلاش کنیم؛ باید تلاش کنیم در راه ایجاد جامعه‌ی مهدوی؛ هم خودسازی کنیم، هم به قدر توان مان، به قدر امکان مان، دگرسازی کنیم و بتوانیم محیط پیرامونی خود را به هر اندازه‌ای که در وسع و قدرت ما است، به جامعه‌ی مهدوی نزدیک کنیم که جامعه‌ی مهدوی، جامعه‌ی قسط است، جامعه‌ی معنویت است، جامعه‌ی معرفت است، جامعه‌ی برادری و اخوت است، جامعه‌ی علم است، جامعه‌ی عزت است (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹).

دعوت به صبوری در مواجهه با آسیب‌های شتاب‌زدگی نسبت به تحقق ظهور مهدوی

دیگر رهنمود رهبر فرزانه انقلاب، عبارت است از: «دعوت به صبوری و پرهیز از شتاب‌زدگی درباره ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه».

آیه شریفه «خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ»؛ انسان، عجل‌آفریده شده است (انبیاء: ۲۷)، حاکی از این است که شتاب‌زدگی و عجل‌بودن، ریشه در فطرت دارد؛ بدین جهت می‌گوئیم: نفس عجل‌بودن، مذموم نمی‌باشد.

تبیین مطلب این‌که: ویژگی‌های وجودی انسان با توجه به نوع استفاده از آنها می‌تواند ممدوح یا مذموم باشد، یکی از این ویژگی‌ها «شتاب‌کردن» است. عبارات «حی علی الصلاة»، «حی علی الفلاح»، «حی علی خیرالعمل» و مانند آنها از شتاب‌های ممدوح است که مؤمنان، هر روز چندین بار به شتاب فرا خوانده می‌شوند؛ شتاب مذموم، شتابی است که عمل پیش از موعد و موقع را به بار آورد. مثل اصراری که منکران قیامت و مخالفان انبیاء علیهم‌السلام در فرا رسیدن قیامت و عذاب الهی داشتند. قرآن در این باره می‌فرماید:

﴿وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ (إسراء: ۱۱)؛

و انسان همان‌گونه که خیر را فرا می‌خواند، (پیشامد) بد را می‌خواند و انسان همواره شتابزده است.

مؤلف تفسیر المیزان در ذیل این آیه می‌فرماید:

مقصود از این‌که فرمود: انسان عجل‌است این است که او وقتی چیزی را طلب می‌کند صبر و حوصله به خرج نمی‌دهد، در جهات صلاح و فساد خود نمی‌اندیشد تا در آنچه طلب

می کند راه خیر برایش مشخص گردد، و از آن راه به طلبش اقدام کند بلکه به محض این که چیزی را برایش تعریف کردند و مطابق میلش دید با عجله و شتابزدگی به سویش می رود و در نتیجه گاهی آن امر، شری از آب در می آید که مایه خسارت و زحمتش می شود، و گاهی هم خیری بوده که از آن نفع می برد (طباطبایی، ۱۳۷۴ق، ج ۱۳، ص. ۶۶).

در امر ظهور حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه نیز عجله و شتابزدگی، مذموم و ناپسند شمرده شده است، در روایت منقول از طریق عبدالرحمن بن کثیر، از حضرت امام صادق علیه السلام آمده است:

فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ ﴿أَتَىٰ أَمْرَ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ﴾ قَالَ هُوَ أَمْرُنَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَنْ لَا تَسْتَعْجِلَ بِهِ حَتَّىٰ يُوَيِّدَهُ اللَّهُ بِثَلَاثَةِ أَجْنَادٍ الْمَلَائِكَةِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالرُّعْبِ وَخُرُوجُهُ كَخُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَىٰ كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ (نعمانی، ۱۳۹۷ق، ص. ۱۹۸):

درباره آیه ی ﴿أَتَىٰ أَمْرَ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ﴾ «امر خداوند آمد در آن شتاب نکنید» (نحل: ۱) و فرمود: آن امر ماست. خدای امر فرموده که در آن عجله نشود تا این که سه لشکر، آن را تأیید کنند: فرشتگان و مؤمنان و رعب. و خروج او (حضرت قائم علیه السلام) همانند خروج حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله خواهد بود.

امام صادق علیه السلام در جهت مذمت صاحبان این خصلت مذموم می فرمایند:

إِنَّمَا هَلَكَ النَّاسُ مِنْ اسْتِعْجَالِهِمْ هَذَا الْأَمْرَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَعْجَلُ لِعَجَلَةِ الْعِبَادِ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ غَايَةٌ يَنْتَهَىٰ إِلَيْهَا فَلَوْ قَدْ بَلَّغُوا لَمْ يَسْتَفِدُّوا سَاعَةً وَ لَمْ يَسْتَأْخِرُوا (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص. ۳۶۹):

شتاب مردم برای این کار، آنها را هلاک ساخت. خداوند به جهت شتاب مردم، شتاب نمی کند. برای این امر مدتی است که باید پایان پذیرد. اگر به پایانش برسند، نه ساعتی پیش میافتند و نه پس میافتند.

در روایت دیگری نیز آمده است، عبدالرحمن بن کثیر گوید:

كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ مَهْرَمٌ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْأَمْرِ الَّذِي نَنْتَظِرُ مَتَىٰ هُوَ فَقَالَ يَا مَهْرَمُ كَذَبَ الْوَقَاتُونَ وَ هَلَكَ الْمُسْتَعْجِلُونَ وَ نَجَا الْمُسَلِّمُونَ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص. ۳۶۸):

در محضر امام صادق علیه السلام بودم که «مهزم» (ابو ابراهیم مهزم بن ابی بردة اسدی کوفی)، بر آن حضرت وارد شد و عرضه داشت: فدایت شوم خبر ده مرا از این امری که منتظرش هستیم، چه وقت خواهد بود؟ حضرت صادق علیه السلام فرمود: «ای مهزم وقت گذاران دروغ

گویند و عجله‌کنندگان هلاک گردند و تسلیم‌شدگان نجات یابند».

طبق سخن بزرگان دین ریشه اصلی استعجال (شتابزدگی)، «جهل» است (منصوری و قریب دوست، ۱۳۹۸، ص. ۱۰). اگر کسی راه را به درستی شناخته باشد می‌کوشد وظایف خود را در دوران غیبت بازشناسد و به آنها عمل کند و در مسیر رضایت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و قرب الهی حرکت کند. در چنین شرایطی تقدم و تأخر ظهور، ضرری به فرد نمی‌رساند، هرچند هر مؤمن منتظر، همواره باید آرزومند ظهور آن حضرت باشد اما تسلیم در برابر فرمان حق ضرورت دارد. در این صورت مطابق روایات، از فضائلی چون اجر جهاد در کنار رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و قرار گرفتن در زمره اهل بیت علیهم السلام برخوردار خواهد شد (ر.ک: صدوق، ۱۳۸۵ق، ج ۱، ص. ۴۱۷).

شتاب در امر ظهور می‌تواند آسیب‌های متعددی به دنبال داشته باشد از جمله:

- افتادن در دام خرافات و انحرافات؛

- یأس از تحقق امر ظهور در صورت طولانی شدن غیبت؛

- تکذیب روایات مربوط به ظهور؛

- انکار وجود حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف؛

- اعتراض به تقدیر الهی؛

- قرار گرفتن در زمره یاران ابلیس؛

- تردید در عدل خدا؛

- نفی حکمت طولانی شدن غیبت؛

- تمسخر و استهزاء منتظران؛

- و

قشر انقلابی جامعه نیز از مواجه شدن با آسیب «شتابزدگی در انتظار فرج»، در امان نیستند؛

به همین خاطر رهبر انقلاب در مقام توجه دادن به این آسیب فرمودند:

انتظار فرج یعنی همه سختی‌ها قابل برداشته شدن است نه این‌که بنشینید انتظار

بکشید... انتظار فرج یعنی انتظار برطرف شدن همه نقص‌ها... اما یکی از آفت‌ها

شتابزدگی است، شتابزدگی نباید بشود (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۲).

نتیجه‌گیری

تاریخ زندگی بشر، همواره عرصه جدال و گفتمان‌های اشخاص و احزاب در حوزه‌های

مختلف بوده است؛ که توجه به مسئله انتظار فرج، و جایگاه و مؤلفه‌های آسیب‌زای آن از این قاعده مستثنا نبوده است. از آنچه در خلال این مقاله بازگو شده؛ مشخص گردید که در گفتمان مهدویت، اهمیت پرداختن به موضوع انتظار از جایگاه والایی برخوردار است و برای پیشگیری از گمراه نشدن در دوران غیبت، ضروری است که آشنایی مناسب صورت گیرد تا جامعه و افراد منتظر، از آسیب‌هایی که منتظران را در این حیطة زمانی تهدید می‌کند، در امان بمانند. براساس آیات و روایات و تبیین‌های صورت گرفته در خلال صفحات پیشین، مشخص گردید که برخی از رهنمودهای مقام معظم رهبری در مواجهه با آسیب‌های رفتاری فرهنگ انتظار موارد زیر است:

«معرفی مفهوم انتظار مهدوی» در مواجهه با «آفت اشتباه در مفهوم آن»، که منجر به انزوای طلبی قشر فعال سیاسی جامعه و «معرفی مصداق انتظار مهدوی» در مواجهه با «آفت اشتباه در مصداق آن»؛ که منجر به عدم شناخت منتظر واقعی و افتادن در دام شیادان می‌شود.

«معرفی راه‌های شناخت شرایط ظهور مهدوی» در مواجهه با «وجود مدعیان دروغین» که به منظور لطمه زدن به آرمان‌های انقلاب اسلامی و به دلیل جهل برخی منتظران به وجود می‌آید.

«اشاره به عدالت مهدوی» در مواجهه با آسیب‌هایی که از جانب دو گروه ستمگران و روحانی‌نماها به دلیل از بین رفتن منافع آنها با تحقق ظهور مهدوی به جامعه انقلابی بروز پیدا می‌کند.

«دعوت به صبوری» در مواجهه با آسیب «شتابزدگی برخی منتظران» که منجر به رفتارهای خاصی مانند افتادن در دام خرافات و انحرافات؛ یأس از تحقق امر ظهور؛ تکذیب روایات مربوط به ظهور؛ انکار وجود حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه؛ اعتراض به تقدیر الهی؛ قرار گرفتن در زمره یاران ابلیس؛ تردید در عدل خدا؛ نفی حکمت طولانی شدن غیبت؛ تمسخر و استهزاء منتظران و... شده است.

منابع

قرآن کریم

- ابن حنبل، احمد. (۱۴۲۱ق). *مسند الامام احمد بن حنبل*. بیروت: مؤسسة الرساله.

- ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی. (۱۴۰۹ق). شرح الأخبار فی فضائل الأئمة الأطهار عليهم السلام. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- ابن طاووس، سید علی. (۱۴۱۵ق). الإقبال بالأعمال الحسنة فيما يعمل مرة في السنة. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- ابو داوود، سلیمان. (۱۴۱۹ق). مسند ابی داود الطیالسی. قم: انتشارات هجر.
- اربلی، علی بن عیسی. (۱۳۸۱). كشف الغمة فی معرفة الأئمة. تهران: بی نا.
- افخمی، احمد. (۱۳۸۷). «جوان و آسیب‌ها». معارف اسلامی، ۲۴(۱)، ۴۲.
- بحرانی، سید هاشم بن سلیمان. (۱۴۱۱ق). حلیة الأبرار فی أحوال محمد وآله الأطهار عليهم السلام. تهران: بی نا.
- پاینده، ابوالقاسم. (۱۳۸۲). نهج الفصاحة. تهران: دنیای دانش.
- پروری، سعدی. (۱۳۹۲). «آسیب‌شناسی مباحث مهدویت با رویکردی بر انتظار و علائم ظهور». [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ایلام]. پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج). <http://ganj.irandoc.ac.ir/articles/607671>
- تفتازانی، سعدالدین. (۱۴۰۹ق). شرح مقاصد. قم: انتشارات شریف رضی.
- جعفری، محمدصابر. (۱۳۸۶). اندیشه مهدویت و آسیب‌ها. قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۷). ادب فنای مهربان. قم: انتشارات اسراء.
- جوهری، اسماعیل بن حماد. (۱۴۰۷ق). الصحاح. بیروت: انتشارات دارالعلم.
- حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۲۵ق). اثبات الهداة بالنصوص والمعجزات. بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات.
- عبداللهی پور، حسین. (۱۳۸۹). «آسیب‌شناسی سیاسی - اجتماعی فرهنگ انتظار». [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه باقرالعلوم عجل الله تعالی فرجه الشریف].
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۶۹/۱۲/۱۱). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، <https://khl.ink/f/2430>.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۱/۷/۳۰). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید نیمه شعبان، <https://khl.ink/f/3149>.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۷/۵/۲۷). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه‌ی

- شعبان، <https://khl.ink/f/3644>.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۰/۱۸/۰۴). دیدار جمعی از اساتید و کارشناسان، مؤلفان و فارغ‌التحصیلان تخصصی مهدویت، <https://khl.ink/f/12888>.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۹/۱/۲۱). سخنرانی تلویزیونی به مناسبت ولادت حضرت امام زمان (عج)، <https://khl.ink/f/45317>.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۴۰۲/۱/۲۹). بیانات در دیدار رمضانی دانشجویان، <https://khl.ink/f/52554>.
- خزاز رازی، علی بن محمد. (۱۴۰۱ق). *کفایة الأثر*. تهران: انتشارات سبحان.
- خطیبی کوشکک، محمد و نگارش، حمید. (۱۳۸۶). فرهنگ شیعه. قم: انتشارات زمزم هدایت.
- خمینی، سید روح الله. (۱۳۸۸). *صحیفه امام*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه.
- خمینی، سید روح الله. (۱۴۰۰). *دانشنامه امام خمینی رحمته الله علیه*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه.
- خمینی، سید روح الله. (۱۴۲۱ق). *کتاب البیع*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۹۰). *لغت نامه دهخدا*. تهران: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات و چاپ.
- سلامی هرمزی، بنت الهدی. (۱۳۹۷). «آسیب شناسی فرهنگ مهدویت از منظر قرآن و روایات». [پایان نامه سطح ۳، مؤسسه آموزش عالی حوزوی فاطمه معصومه علیها السلام هرمزگان].
- صدوق، محمد بن علی. (۱۳۸۵). *من لا یحضره الفقیه*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۳۷۴). *ترجمه تفسیر المیزان*. (سید محمد باقر موسوی همدانی، مترجم). قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- طبرانی، سلیمان بن احمد. (۱۴۰۵). *مسند الشامیین*. بیروت: مؤسسة الرساله.
- عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه. (۱۴۱۵ق). *تفسیر نورالقلین*. قم: انتشارات اسماعیلیان.
- عمید، حسن. (۱۳۷۵). *فرهنگ عمید*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- عیاشی، محمد بن مسعود. (۱۳۸۰). *تفسیر العیاشی*. تهران: انتشارات العلمیه.

- فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی. (۱۴۰۶ق). *الوافی*. بی‌نا.
- منصوری، محمدهادی و قریب دوست، آمنه. (۱۳۹۸). استعجال درباره ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در سنجه آیات و روایات. انتظار موعود، ۱۹(۶۴)، ۷۵-۱۰۱.
- قندوزی، سلیمان بن ابراهیم. (۱۴۱۳ق). *ینایع المودة لذوالقربی*. انتشارات دارالاسوه.
- کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). *کافی*. قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث.
- کوفی، فرات بن ابراهیم. (۱۴۱۰ق). *تفسیر فرات الکوفی*. تهران: بی‌نا.
- معاونت پژوهش و آموزش مؤسسه‌ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی. (۱۴۰۱). «نگاهی به نظریه انتظار در اندیشه حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای». تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- ملایی، حسن. (۱۳۹۶). «ما منتظریم (خورشید مهدویت در منظومه فکری حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب)». قم: بنیاد فرهنگی مهدی موعود،
- نعمانی، محمد بن ابراهیم. (۱۳۵۹). *الغیبه*. تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
- نوروزی، رضاعلی و همکاران. (۱۳). موانع و آفات انتظار. *مشرق موعود*. ۵(۱۷). ۲۹-۵۲.